

JORMA KURVINEN

VIIMEISEEN MIEHEEN

 SAGA
EGMONT

JORMA KURVINEN
**VIIMEISEEN
MIEHEEN**

 SAGA
EGMONT

Jorma Kurvinen

Viimeiseen mieheen

SAGA Egmont

Viimeiseen mieheen

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1986, 2020 Jorma Kurvinen and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726425376

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Pohjoisrintama 1943

Miehistä näki, että he olivat huomanneet kirjurin lähestymisen. Postin saapuminen sai heidät valpastumaan.

Vaikka ihan väärät miehet siellä nyt norkoilivat kirjeitä. Topi laski ainakin puolikymmentä lomallelähtijää. Mitä postia he nyt enää tarvitsivat. Paitsi Kettunen tietysti, naisiltaan.

Kettusen läpikumma olemus siellä seisoikin aivan joukkueen ulkotiloihin tehdyn pöydän vieressä. Topi yritti mielessään arvioida naisten makua. Kettunen ei ollut minkään Casanovan oloinen, tasapaksu, kantikas tyyppi. Pitkäselkäinen ja lyhytjalkainen. Mutta kai naisille riitti, että oli tumma ja kiharatukkainen.

- Tarpeeksi paljo saksalaisen näköinen! hän tuhahti puoliääneen.

Topin vieressä korsun oviaukolla seisoskeleva Leskisen Paavo liikahti.

- Hä?

- Ittekseni täsä vaan.

Leskisen Paavo oli suurin piirtein samaa kaliiperia kuin Kettunen, mutta yhtä vaalea kuin tämä oli tumma. Ja vastakohta muutenkin joka tavalla. Paavo oli yhden naisen mies, kihloissa Esterinsä kanssa. Ja uskovainen. Kettunen taas oli ketkale, ollut jo ennen sotaa, toimiessaan myyjänä kirkonkylän osuuskaupan rautapuolella. Sillä saakelilla oli sekatarvarassa vakituinen heila, Aholan Kerttu, mutta mies piti varaheiloja ainakin kaupungissa ja naapurikirkonkylällä.

Kotipuolella oli monta Kettusta komeampaa miestä, jotka jäivät ilman, mutta naulakauppiaan pirulaisella oli sellaiset naisleuat, että puhui tytön kuin tytön selälleen. Niin he olivat joskus kateuksissaan tulleet puhuneeksi.

Mutta osasi Paavokin soittaa suutaan eikä välttämättä jäänyt sanaa velkaan. Mutta se puhui ihan eri asioista kuin Kettunen. Ja samoistakin asioista eri tavalla.

Topi tunsu Paavon katseen kasvoillaan. Oli se äsken jotakin kuullut hänen murahduksestaan. Sen ilmekin viittasi siihen. Hälventääkseen toisen ajatukset Topi kysyi:

- Vieläkö sinä Esteriltä ootat kirjettä ennen lomille lähtöä?

Heidän oli määrä lähteä ensi yön lomalaiskuljetuksessa. Sillä tavalla jokainen mies ehtisi kotiinsa juhannusaatoksi. Ja päivää ennenkin.

- Enpä oikein usko, Paavo veikkasi. - Se kirjoitteli jo edellisessä selviksi ne asiat, joista piti vielä puhua... Miten se sinä meinaat viettää lomasi? Siinäkö kotikylällä?

Paavosta saattoi aavistaa hienoisen epävarmuuden. Niin kuin se olisi mielessään puntaroinut, kysyäkö vai ei. Heillä ei ollut täällä tapana udella toistensa asioista, jos toinen ei ottanut niitä itse puheeksi. Elettiin ihan tarpeeksi tiiviisti muutenkin.

- Siinä kai minä koululla...

Topi tuli oikeastaan vasta nyt ajatelleeksi, että muitakin vaihtoehtoja olisi ollut olemassa. Hän oli pitänyt itsestään selvänä, että menee sinne velipojan koululle. Siellä hänellä oli käytössään vinttihuone, niin kuin kotona konsanaan. Ei hän ollut edes tullut kysyneeksi Helenalta, sopiko hänen tulla siihen kälyn vastuksiksi.

Kirkonkylä oli muodostunut kotiseuduksi ja koulu Topin kodiksi joskus kolmekymmentäluvun puolivälissä, kun Aarnen ja Helenan virat vakinaistettiin ja he saattoivat ilman riskiä ottaa johtajaopettajan nuoremman veljen luokseen. Siihen asti, äidin kuolemasta eteenpäin, Topi oli ollut »hoidossa» äidin sisaren, Martta-tädin, talossa. Selvemmin sanottuna ilmaisena renkinä. Kuin punikkisotavankina. Vaikka isän punakaartilaisuudesta ja kuolemasta Hennalan vankileirillä ei saanutkaan sanoa kenellekään sanan sanaa. Niin kuin ei äidin

keuhkotaudistakaan. Ettei Martta-tädin ja talon maine kärsisi.

Ne vuodet olivat olleet pientä helvettiä alle rippikouluikäiselle pojalle. Täti oli yksioikoinen kristillis-porvarillinen sielu, joka näki sisarensa poikien elämässä pelkästään ansaitun Jumalan tuomion. Isä oli noussut esivaltaa ja Jumalaa vastaan, samaahan se tarkoitti, ja Jumala rankaisi - ei ainoastaan antamalla oikeuden tapahtua jonkin hiekkamontun reunalla Hennalassa - vaan lisäksi istuttamalla punikin vaimoon häpeällisen taudin, johon tämä muutamaa vuotta myöhemmin menehtyi.

Varjellakseen sisarensa poikaa - ja samalla kai itseäänkin - niin sosialismin kuin keuhkotaudinkin basilleilta Martta-täti ohjasi hänet elämään tervettä, puhdashenkistä elämää. Siihen kuului kaikkinaisen sosialisminpelon ja menneisyydestä puhdistautumisen lisäksi urheilua, liikuntaa ja itsensä karaisemista. Topin huoneen lämpö ei saanut nousta kahdeksantoista asteen yläpuolelle. Lämpimässä kun saattoi itää monenlaisia paheita: mukavuudenrakkaus, velttous, sukupuolisten halujen herääminen ja yleinen rappio. Niiden välttämiseksi kuului karaisuun myös ahkeruus työn tekemisessä, koulunkäynnissä ja riittävän aikainen ylösnouseminen puoli kuuden tietämissä - silloin alkoivat talon ensimmäiset työt navetalla.

Se hyöty kaikesta puurtamisesta oli ollut, että talosta lähtiessään Topi ei ollut tuntenut jääneensä aivan ylipääsemättömään kiitollisuudenvelkaan: hän oli maksanut työllään ylöspitonsa.

Kotiutuminen velimiehen koululle ja koko uudelle paikkakunnalle ei ollut sekään ollut ihan kivutonta, mutta lopulta se oli tapahtunut sitäkin perusteellisemmin.

Alkuperäiset paikkakuntalaiset olivat hyväksyneet Topin yhdeksi heistä. Siihen viittasivat Paavon sanatkin, kun hän

asian loppuun tuumailtuaan sai suunsa auki:

- Mitäs sanot? Raaskitko uhrata päivän tai kaksi sokkelitalkoisiin? Esterin kanssa aiotaan rakentaa tulevana kesänä, jos nyt kaikki mennee niin ku on suunniteltu. Ei mittää isoa taloa, mutta kuitenkin oikein sokkelin päälle. Meillä on tontti jo erotettuna siellä Puurusenniemessä.

Leskisen Paavo oli Hirsijärven miehiä. Niistä oli Paavon lisäksi vain Karppisen Pentti lähdössä lomalle. Ja Pentillä oli varmasti töitä itselläänkin, vaikka kyllähän se kaverinsa talkoisiin tulisi itku maksaa hiertäen.

- Tulen tietysti, Topi lupasi. - Ja tulevat varmasti Kettunen ja Haaralaki.

Paavo hymyili tietävästi.

- Kyllä kai. Jos naishommiltaan kerkijävät.

- On kai se nyt joku raja naimisellaki, Topi sanoi. - Tuokoot naiset mukanaan, jos eivät ees päiväksi niistä erroon pääse.

Haarala seisoi pöydän luona heti Kettusen vieressä. Se oli varustautunut tälle lomalle jo monen viikon ajan. Hankkinut saksalaisilta hienointa mahdollista konjakkia. Ja likööriäkin.

»Sen verran, että on makeampaaki, jos sattuu ihan piikainen viinakurkku jollekki!», Haarala oli resottanut. »Muutama ryyppy vaan. Ei näitä ole tarkoitus kuin kraanaan kaataa.»

Se oli viina-asioissa ihan eri linjoilla kuin Kettunen.

»Minä en sekota koskaa ryyppyreissuja ja naisasioita», Kettunen oli paheksunut katsellessaan Haaralan hankintaoperaatioita. »Joku morraali kuitenkin näisäki hommisa olla!»

Haarala oli nauranut naulahuijarin puheille.

»Hyvähän se on teijän komijampien miesten puhua. Mutta sanopa kuka nainen on niin hullu, että lähtee

tämmöisen matkaan ihan selevin päin? Pelkkää nokkaa koko mies!»

Haaralan puheissa oli pikkuisen perääkin. Kun Topi katsoi pöydän suuntaan, hän sai mieleensä Jimmy Duranten tai mikä se isonenäinen näyttelijä oli ollut amerikkalaisissa kuvissa ennen sotia. Haarala oli pieni, hintelä mies, mutta tuollaista korsteenia sai varmasti etsiä tuloksetta koko divisioonasta.

Noilla kahdella oli suuret suunnitelmat. Ne olivat koko kevään ajan valkanneet kaikista Kettusen kirjeenvaihtoystävistä sopivimmat ja jakaneet ne keskenään. Reputetuistakin oli vielä riittänyt kaupiteltavaa toisille.

»Kävisittä nyt helkkarissa joku kokeilemassa onneanne!» Kettunen oli mekastanut. »Sen verran kauniita kirjeitä sentään, ettei kannattais antaa niitten mennä ihan hukkaan...»

Sitä ei ollut kukaan kiistänyt. Moni mies Pioneerikompaniassa oli turvautunut Kettuseen saadakseen pikkuisen tekstiapua omiin kirjeisiinsä. Ja jos sen lisäksi vielä käytettiin Haaralan hivelevänkaunista sänkykäsialaa, tytön piti olla täydellisesti epäromanttinen, jos kirjeellä ei ollut mitään tehoa.

Huijareilla oli tiukka ohjelma:

»Yö ja tyttö. Ja pari vapaapäivää siinä loman puolivälissä!»

»No mikä näissä on muka vikana?» Karppisen Pentti oli ällistellyt katsoessaan hylättyjen kuvia, joista toinen toistaan viehkeämpi naiseläjä ihmetteli suurin silmin elämää.

»Ei tietenkään mikkää», Kettunen oli torjunut. »Herra varjelkoon! Mutta mekään ei ehitä joka paikkaan. Kiertue on pitänyt suunnitella niin, että ehitään aina seuraavaksi

yöksi uuteen paikkaan... Jos niin ei olis, niin minähän menisin suoraan tänne Vaasaan.»

Kettunen oli nostanut esiin Karppisen Pentin noteeraaman kuvan. Havahtunut sitten:

»Mutta sullehan tämä soppii ku lompakko rahamiehen persetaskuun... On sen verran kaukanaki ettei synny mittää hämminkejä.»

Kettunen ei ehdottanut sitä vakavissaan. Pioneerijoukkueessa ei ollut ainuttakaan miestä, joka ei olisi tiennyt sitä sataprosenttisen turhaksi. Karppisen Pentin ja Kaisun väliin ei tulisi ketään, ei läheltä eikä kaukaa. Ei naista eikä miestä. Hirsijärven korpikylän suurimman talon emännän ja isännän tarina tunnettiin kansakouluajoilta saakka eikä kukaan ollut milloinkaan edes kuvitellut, että kumpikaan edes vilkaisisi karsinansa ulkopuolelle. Ei ollut tarvettakaan, jos Topi oikein arvasi.

Kun Topi katsoi Penttiä, joka seiso i hiukan kauempana pöydästä Laurilan Jaskan kanssa, hän huomasi ajattelevansa, että joku vieras saattaisi erehtyäkin Pentin suhteen. Jykevän, riskin hirsijärveläisen kasvot toivat mieleen intohimoisen, voimakkaasti tuntevan ihmisen. Ja tätä kuvaa vahvasti kokemus sodan edellisiltä vuosilta ja välikesästä: Pentissä oli räjähtävää reaktiokykyä. Hän oli erinomainen pikajuoksija ja loistava pesäpalloilija, vaikka ei ennättänytkään harjoitella. Hänen intohimonsa kun olivat siellä Hirsijärvellä: Salmelan Kaisu ja maa.

Ne olivat menneet naimisiin saman vuoden juhannuksena, kun Topi oli keväällä koulujen loppuessa tullut veljensä luokse asumaan. Ja Pentillä oli ollut intohimo maata kohtaan jo silloin. Se oli ostanut metsätienesteillään jokaisen aarin, minkä pystyi hankkimaan. Ja kääntänyt suon viljelmäksi jokaiselta metriltä johon kynnet pystyivät. Kotitalo oli ollut aivan keskitasoinen mökki vielä pojan

syntyessä, mutta hirsijärveläisten mukaan Pentti oli sitä laajentanut siitä saakka kun oli oppinut kävelemään.

»Jos ei muuta, niin ainaki se keräsi hevosenpaskat tieltä omille pelloilleen voimaksi...»

Karppisen vieressä seisovassa kersantissa oli kaljuudesta huolimatta jotakin samaa kuin Karppisessa itsessään. Ei ainoastaan raamit, vaikka nuo kaksi olivat Pioneerijoukkueessa ainoat yli satakahdeksankymmentä senttiä pitkät miehet. Ainakin yhtä selkeä yhteinen ominaisuus oli kummastakin huokuva varmuus. Kersantti Jaakko Laurila ja alikersantti Pentti Karppinen tiesivät kumpikin mitä halusivat. Vaikka halusivat ilmeisesti aika tavalla erilaisia asioita.

Pentissä oli yllättävää sosiaalista mielenlaatua. Hän oli kirkonkylän poikien kertoman mukaan huolehtinut kavereistaan jo alakouluikäisestä. Hirsijärveläisillä ei ollut ollut helppoa: ne olivat joutuneet tulemaan tiettömän taipaleen takaa kirkonkylälle, asettumaan eräänlaisina sen ajan mierolaisina taloihin, jotka kunnan maksamaa korvausta vastaan majoittivat kouluevakon johonkin pirttinsä nurkkaan. Talven mittaan he olivat joutuneet kestäämään kotiikävän lisäksi monenlaista pottuilua niskan päällä olevien kirkonkylän koululaisten taholta. Ja joskus aikuistenkin. Senkin sortin tyhmyyttä kun aina riitti.

Karppisen Pentti oli ollut heikompiensa suoja. Rauhanrakentaja »älkää nyt viittikö» -tyyliin, aluksi. Mutta tarpeen vaatiessa kovakin: »Piruako te tuosta Artosta rassaatte? Jos teijän on välttämättä tultava aina jonku silimille, niin valikkaa semmoinen, josta on vastustaki. Vaikka nyt kokkeilette aluksi minnuun...»

Artto oli änkyttänyt. Änkytti silloin tällöin yhä vieläkin. Ja sen vuoksi toiset koulupojat olivat olleet sen kimpussa niin pitkään, että ottivat Karppisen Pentiltä turpiinsa, kolmekin

yhtä aikaa, ja tilanne rauhoittui taas vähäksi aikaa koulun pihalla.

Hirsijärven miehet turvautuivat täälläkin mielellään Karppiseen, joka yhdessä Laurilan kanssa hoiteli useimmat asiat, kun joukkueen johtaja Pernu oli sellainen kuin oli.

Laurilan Jaska antoi kaiken avun Karppiselle, niin kuin jokaiselle muullekin miehelle, ilman välittäjiäkin. Sen minkä nyt joukkueen varajohtajana pystyi. Mutta Laurila teki sen vain, kun joku tuli itse pyytämään. Omasta aloitteestaan hän ei sekaantunut kenenkään asioihin. Topi muisti vain yhden sellaisen tapauksen. Jaska oli joskus kolmekymmentäluvun puolivälissä tullut ehdottamaan hänelle suojeluskuntaan liittymistä.

Topi muistaisi sen ikänsä. Sateen ropinankin osuuskaupan näyteikkunoitten markiisikankaisten auringonsuojien pintaan, kun he olivat kiiruhtaneet suojaan keskellä hellepäivää yllättäneeltä kuuroilta. Hänellä oli ollut uusi koukkutankoinen urheilupyörä, kapeat renkaat, käsijarrut ja kaikki.

Se oli hänen ensimmäinen oma polkupyöränsä, kevään uittotöistä saaduilla urakkarahoilla hankittu, niin kuin golffaritkin ja valkoiset tennistossut. Aarne ja Helena olivat sanoneet, etteivät he ottaisi häneltä ylöspidosta mitään ennen kuin hänellä olisi säännöllinen työ, vaan hän saisi laittaa rahoillaan mitä nuori mies nyt kipeimmin tarvitsi.

Se oli ollut Aarnen velanmaksua. Heidän vanhin veljensä, Ilmari, jota Topi ei ollut oikeastaan koskaan tullut kunnolla tuntumaankaan, oli lähettänyt meriltä Aarnelle rahat, että tämä pystyi käymään seminaarin. Luultavasti veljet olivat sopineet, että Aarne sitten työntäisi vuorostaan nuorinta eteenpäin. Semmoisin ajatuksin Aarne oli pistänyt Topin hakeutumaan Teollisuuskouluun, johon hänet oli hyväksyttykin, mutta koulu oli sitten jäänyt sodan vuoksi.

Siinä osuuskaupan markiisin alla Jaakko oli ensin kysellyt kuin muina miehinä, oliko hän tulossa keskiviikkona pesäpalloharjoituksiin. Kehaissut sitten hänen ulottuvuuttaan polttajana ja laukaissut heti päälle:

»Sitä minä oon ihmetelly, että mikset sinä liity suojeluskuntaan. Niin ku kaikki toisetki urheilumiehet.»

Topi muisti miten sisikunnassa oli vihlaissut ilkeästi. Siinä oli nyt tapahtumassa se kaikkein pahin. Ilmitulo. Hän oli huomannut, että isän punakaartilaisuus oli ollut Helenalle ja Aarnelle yhtä hirvittävä asia kuin Marttatädillekin. Salaisuus, jonka peittämiseksi tehtiin melkeinpä mitä tahansa.

»Me olemme kärsineet siitä jo tarpeeksi», Helena oli itkenyt joku kerta, kun heidän oli ollut pakko puhua asiasta kolmestaan.

Topi ei ollut onnistunut pitämään naamaansa järjestyksessä, ja Aarne oli kiiruhtanut tukemaan vaimoan:

»Sinä olet niin paljon nuorempi ja ollut siellä tätisi suojissa, ettet pysty tajuamaan tätä. Mutta me olemme jo kerran menettäneet virat, vaikka oltiin koevuosilla, kun joku sai urkituksi selville, että isä oli punakaartissa.»

Topi ei ollut juuri kertonut vuosistaan tädin »hoivissa». Miksipä ne sillä tulivat, olleet mitä olleet. Ja tiukkaa heillä oli ollut jokaisella kolmella. Aarnella opiskellessaan vähillä rahoilla, Ilmarilla jossakin maailman merillä, ja hänelläkin omilla ympyröissään.

»Ainoa mitä minä toivon», Helena oli hätäillyt, »on se, ettei menneisyyttä enää täällä kaiveta esiin. Kai se meidänkin tuomiomme päättyy joskus!»

Ja nyt sitten hän oli Laurilan Jaakon ystävällisyyden vuoksi joutunut kiperään paikkaan. Jaakko, öhytalon huoleton ja railakas nuori-isäntä, ei tietenkään osannut kuvitellakaan mitään hämää opettajaparista ja johtajaopettajan velimiehestä.

Mutta Topi ei ollut ruvennut valehtelemaankaan. Se olisi tuntunut jollakin tavalla epärehelliseltä sekä Jaakkoa että isävainajaa kohtaan. Isän aatemaailman kieltämiseltä. Jota kaikki tämä salailukin jo oli.

Topi tunsu yhä vielä, täällä Karjalan korvessa, miten vaikealta oli tuntunut, kun hän oli pakottanut itsensä sanomaan:

»Se voi olla monellaki tappaa pikkuisen vaikeaa. Enkä minä ole niin varma ootko sinä pyytämässäkään, kun kuulet minusta tottuuden.»

Jaakko oli katsonut häneen äänettömänä. Uusi sateenryöppy oli iskenyt kirkonkylän kimppuun ja hakannut markiisikangasta ja osuuskaupan peltikattoa kuin läpi yrittäen. Vesi oli syöksynyt kohisten alas nurkalla olevaa ränniä ja räiskynyt heidän lahkeilleen.

»Se on tottuus niin, että minun ja Aarnen isä oli punakaartilainen. Kuoliki Hennalaan, kun niistä pahimpia ammuttiin.»

»No entä sitten?»

Hän oli tuijottanut läpi sateen paiskomien pisaroiden Laurilan nuoreenisäntään. Silmille tulleet vesiroiskeetko lie vaikuttaneet näkemiseen vai jännityskö oli saanut veret pakkautumaan päähän, kun Jaakko näkyi kuin usvan takaa.

Kysyikö se saakeli soikoon, että »Entä sitten?». Ja koululla valvottiin vieläkin öitä, kun ilmitulon pelko iski Helenaan ja Aarneen.

Jaakko oli levitellyt käsiään.

»Siitähän on kohta kaksikymmentä vuotta. Etkä sinä siellä oo ollu. Eikä Aarnekaan. Ja ne, jotka ovat olleet, ovat selevitelleet asijansa jo ajat sitten. Vai ruvetaanko niille jakamaan uusia tuomijoita?»

Martta-tädin talossa oli tuntunut, että ruvetaan. Eikä lopeteta milloinkaan. Ja niin kai se oli kälystä ja velimiehestäkin tuntunut.

»Sinä sanot aivan tosissasi noin?» Topi oli ihmeteltyt.

»Totta helkutissa sanon. Tästä suojeluskunnasta ei ole oltu siellä tappelemassa. Ja näinä pulavuosina, kun täsä on katteltu kaikkien helvetin pirtutrokareitten ja muitten huijarien rehentelyä rehellisten talonpoikien pakkohuutokaupoissa, on käynyt kyllä mielessä, että siellä tajettiin olla kaikki väärällä puolella, niin punaiset kuin valkoisetki».

Jaakko oli nauranut nähdessään miten säikähtyneenä hän oli katsonut ympärilleen.

»Kuulkoon ihan kuka haluaa. On niitä niuhottajia täälläki. Olivat ne huutamassa Aarnen tulosta, että ku punikkeja haalataan lasten kasvattajiksi, mutta niille ei loksautettu me tervejärkisemmät korvaamme.»

Topi oli haukkonut henkeään.

»Tiedettiinkö täällä Aarnen kotitaustoista?»

Jaakko oli nauranut.

»Ainahan niitä on selevän ottajia. Joilla ei ole omia huolia tarpeeksi. Mutta ei me yhteisiä asioitamme niitten mukaan hoijella. Tuletkos sinä sinne suojeluskuntaan? Seuraavat harjoitukset ovat ensi sunnuntaina. Kahen aikaan iltapäivällä, ettei taas yhen sortin surijoille tule siitä murhetta.»

»Jos minä sitten tulen...»

Jaakko oli hymyillyt vinosti.

»Se pistää luultavasti vauhtia sinun työnsaantiisiki teeveehoolla.»

Hänen ilmeensä nähdessään Jaakko oli lisännyt nopeasti:

»En sitä minä ole järjestelemässä. Minä en kuule tykkää enempää pakosta ku tyrkyttämistäkkää. Sinne on vaan suojeluskuntalainen oltava. Se on ihan yhtä järjetön periaate kuin joku likka päättäisi ettei anna ku postimerkkeilijöille. Mutta saatpahan nähä, että näin se mennee.»

Niin kuin oli sitten mennytkin.

Topi ei pystynyt muistamaan, että Laurilan Jaakko olisi muuta kertaa sekaantunut omasta aloitteestaan kenenkään asioihin. Ei täälläkään. Joskus tuntui paremminkin siltä, että se nauroi kaikelle. Tälle sotimisellekin sen mitä tässä nyt enää oli nauramista.

Huvittuneen näköisenä kersantti nytkin seurasi heidän naistenkaatajiensa kirjeenodotusta.

- Koita nyt helkkarissa pittää ees pikkuisen kiirettä, Kettunen hoputti kirjuria. - Viimeiset kirjeet ratkaisevat kenestä tehdään oikein morsian.

- Suvun perintösormuksella, Heikki Haarala säästi hartaasti ison nenänsä alta.

Se tarkoitti joukkueen yhteistä kihlalomasormusta. Moneen kertaan se jo oli hintansa haukkonut. Oli kohta kaksi vuotta siitä, kun se oli ostettu sököpotista ulosmitatuilla kymmenyksillä. Ihan oikeaa kultaa eikä edes ohuimmasta päästä. Kettunen oli sepittänyt siihen »sukutarinan», jota sormuksen lainaajat olivat käyttäneet samalla tavalla kuin kihlojakin. Eikä tiettävästi montakaan kertaa huonolla menestyksellä.

- Kumpi teistä nyt sitä sitten käyttää? kirjuri uteli pidentämättä askeltaan senttiäkään. Hintikka tiesi oman valtansa tässä erillisessä jumalanhylkäämässä porukassa, jonka johtajaksi oli vielä sattunut vänrikki Pernu. Kirjurintoimeen oli yhdistetty pioneerivaraston kirjanpito, talousaliupseerin hommia - »Perkeles, vaikka mies ei ole edes korpraali!» - ja ties mitä. Osuuskaupan sivumyymälän hoitaja hallitsi hommat suvereenisti.

»Nämä hommat», Hintikka itse olisi tässä paikassa korostanut. »Ampumisesta minä en tiijä mittää ja miinoja pelkään. Mutta sen minä teen, mihin pystyn.»

Kettunen kohotti kumpaakin kättään.

- Kumpi? Totta kai minä. Mitä helkkarin sormusta Haarala tarttee, ku sillä on koko divisioonan viinat matkassa?

Topi näki Leskisen Paavon vakavoituvan. Se ei uskovaisena miehenä hyväksynyt sen enempää nais- kuin viinahommiakaan, mutta huolestui nyt Haaralan palamisesta.

- Millä se aikoo saada ne viinansa sotapolliisien ohi? Sitä Topikin oli mielessään ihmetellyt.

- En tiijä. Mutta väitti se saavansa.

- Se ei lisää lomatunnelmia meissä kenessäkkää, jos joku joukkueen pojista pallaa heti menomatalla, Paavo huolehti.

- Minä kuule ilmoitan sinulle sitten niistä sokkelitalkoopäivistä.

- Totta kai, Topi vahvisti. - Ilman muuta.

Hekin siirtyivät pikkuisen lähemmäksi puitten katveessa olevaa ulkopöytää, kun kirjuri tuli sen luo ja laski huoltokomppanian kautta tulleen postin pöydälle.

- Miten hirvittävä määrä sieltä tuli juhannuspaketeita tuntemattomalle sotilaalle? Ylönen pilkkasi.

Punatukkainen pisamanaamainen teurastaja oli katkera evätystä lomastaan. Pikkuisen aiheetta kylläkin: puolentoista hehtaarin tila ei edellyttänyt sen kummempaa maatalouslomaa ja vuorolomalla Ylönen oli ollut vain jokunen viikko sitten. Mutta sillä oli omat epäilyksensä:

»Se on saateri ihan Karppisen ja Laurilan järjestelyjä», se oli syyttänyt joukkueen varajohtajaa ja ryhmyriään. »Ne perkele pitkittävät siihen asti, että minusta saahaan teurastusaikaan taas ilmainen renki taloihin!»

Sen nyt jokainen tiesi, että ilmaiseksi Ylönen ei tekisi mitään. Eikä kukaan olisi sitä vaillakaan. Päinvastoin se sai maksun kolmeen kertaan, lomana, rahana ja lihoina. Mutta Ylönen nyt oli ainainen rutisija, oli aihetta tai ei.

- En niitä minä ainakaan oo huoltokomppanijan ja tämän pöyvän välillä syöny, Hintikka piti ärtyneesti puolensa. - Sen ku käyt kyselemässä niitä sieltä, missä niitten jaosta päätetäänki.

Ylönenkään ei, sen puoleen, ollut kokonaan väärässä. Ihmeellisen harvoin niitä tuntemattoman sotilaan paketteja osui heidän joukkueeseensa.

- Minä luulen pärjääväni vielä pari kolme viikkoa kyselemättäkin, Ylönen sinnitteli. - Sen jälkeen voi aloittaa taas vierailut tuonne pykälää korkeammalle.

He joutuivat silloin tällöin käymään omassa komppaniassaan rykmentin portaassa. Se oli samoilla kyläkulmilla divisioonan esikunnan kanssa ja siellä oli divisioonan herroilla, niin suomalaisilla kuin saksalaisillakin, peruna- ja kasvimaansa, joilla Ylönen oli edellisenä kesänä vierailut joskus tiheäänkin.

- Jaetaan nyt kuitenkin se posti, joka on tullut perille asti, Kettunen hermostui.

Sanojensa vastapainoksi naulakauppias hymyili leveästi. Isokokoiset, terveet valkoiset hampaat erottuivat hohtavina hänen tummasta naamataulustaan.

- Siitä vaan, Hintikka sanoi ja leväytti postin pöydälle. - Hakkeeko jokkainen omansa vai annetaanko Arton lukea?

Topi ja Leskisen Paavo pysähtyivät kesken askeleen.

Kirjurilla piti olla erityisen huono päivä tänään. Oli melko paksua vetää Artto esiin tuolla tavalla. Hintikanperkele tiesi ihan yhtä hyvin kuin he toisetkin, ettei Artto pystynyt lukemaan edes tämmöisen pienen tutun joukon edessä. Se rupesi änkyttämään vähemmästäkin. Artolla oli huonot hermot ja se saattoi herättää yöllä koko korsun huutoonsa.

Karppisen Pentti oli ottanut sen mukaansa lääkärille saadakseen sen edes pitkälle lomalle, mutta se oli ollut hukkareissu. Se oli tehnyt Arttoon paremminkin päinvastaisen vaikutuksen kuin oli ollut tarkoitus. Puoleen

vuoteen siitä ei ollut puhuttu sanaakaan joukkueen kesken. Sitten, kun Topi oli sattunut Pentin kanssa kahdestaan pilkille, tämä oli kertonut tapauksesta.

»Se sattui ihan suursuomihullu konitohtori sinne. Minäki kuulin sen huuvon, että ei täällä pelkuruuden vuoksi toipumislomia jaella.»

»Entä Artto?»

»Se ei tietenkään siinä vaiheessa saanut ennää sanaa suustaan. Minä siirsin siitä ovelta yhen tippakorpraalin syrjään ja työnnyin sisälle hakemaan Arton pois. Se tyyppi huusi kuin sireeni, mutta minä sannoin, että me on näköjään tultuki vahingossa jonku sankarieskadroonan hovilääkäriin vastaanotolle ja revin Arton matkaani.»

Nyt kirjuri itsekin tajusi iskeneensä ihan syytöntä miestä. Hintikka äännähti kireästi:

- Olis kai täältä saatana yksi ja toinen lomallelähössä, mutta toiset kai eivät ole listalla ollenkaa.

Topi ja Paavo antoivat Hintikalle tietä, kun kalpea kirjuri käveli korsulle.

- Se olis ollu Hintikan vuoro jo viikko sitten. Oli puhetta niistä talkoistakin, Paavo sanoi hiljaa suupielestään. - Mutta ne olivat sumplanneet sen taas jossakin niin, ettei se päässy lähtemään.

Eipä tietenkään. Sehän kelpasi juhannus toisillekin. Katsoessaan Paavoon Topi oli aavistelevinaan jonkinlaista huonoa omaatuntoa heidän omien lomiansa vuoksi, vaikka ei Hintikka niitten takia lomatta jäänyt. Joukkueenjohtajan sen puolta olisi täytynyt pitää.

Kettunen työntyi lähemmäksi pöytää ja laukaisi kireän tunnelman:

- Haarala, jumaliste! Katopa tuota vaaleanpunaista kirjekuorta! Nyt kuule muuttuivat lomasuunnitelmat kokonaan...

He olivat kaikki haistelleet joskus Kettusen ykkössaaliin lähettämiä vaaleanpunaisia kirjekuoria. Ne tuoksuivat puuterilta ja hajuvedeltä ja miltä liekään naisen buduaarin salaperäisyyksiltä. Ja pistivät kyllä mielikuvituksen liikkeelle muiltakin kuin Kettuselta. Sitä paitsi nainen oli joskus kevättalvella lähettänyt valokuvansakin.

Parikymppinen hemaiseva tumma kaunotar, ylioppilaslakki päässä. Puseron pingotti tissien kohdalta sillä tavalla, että se pani aavistelemaan Kettusella olevan edessään nautintoja.

Tätä kirjettä ei avattu toisten nähden. Muun sakin hälistessä postinsa kanssa Kettunen kävi lukemassa kirjeensä erillään, privaattikannonpäässä vähän syrjemmässä.

- Tämä on ihan eri luokan nainen kuin kaikki nämä muut, Kettunen oli ekstaasissa toisten joukkoon palatessaan. - Kirjoittaakin ihan eri tavalla.

- No totta kai, kun on ylioppilaskin, Ylönen jarrutteli. Kateus kuului äänestä ja paistoikin punaisen heltan alta.

Ylönen oli varmasti pimeässäkin komeampi mies kuin Kettunen, mutta niin takakireä, että vähänkin viisaat naiset kiersivät sen kaukaa.

- Ei se takkaa vielä mittää, Kettunen torjui väitteen. - Meillä on tuolla reputetuissa monta maisterijaki.

Hän heilautti punakuorista kirjettä kädessään.

- Mutta tässä naisessa on sielua.

- Ja mahtavat tissit, joku kuvaa katsellut muistutti.

Kettusen alahuuli kääriytyi melkein rullalle.

- Teillä ei oo, tyypit, aavistustakaa siitä, minkälainen Nainen voi olla.

Topi näki kiinnostuksen Paavon katseessa. Paavokin oli huomannut uuden piirteen naishuijarissa: Kettunen oli tällä kertaa jollakin tapaa tosissaan. Ehkäpä siinä romanttisessa

höpöttelyssä, jonka mies vuodatti yhden jos toisenkin pioneerin kirjeisiin, oli pisara jotakin aitoakin.

Pienen hetken ajan Topi oli tuntevinaan Kettusen kanssa hengenheimolaisuutta tässä asiassa. Häntä itseään tympäisi ja jollakin tapaa loukkasi se karkeus ja julkisuus, jolla kaverit selvittelivät naisasioitaan. Ne vietiin niin alas, että miehet tuskin tulivat sitä ajatelleeksikaan. Eivät kaikki ainakaan tarkoittaneet niin.

Toinen jollakin tapaa yhdistävä tekijä oli Kettusen kuvan naisen samantyyliisyys Isoniemen Saaran kanssa. Onneksi kukaan ei ollut huomannut, että Kettusen uuden kirjeenvaihtokaverin ylioppilaskuva muistutti paljon Saaran lakkiaiskuvaa, vaikka useimmat heistä olivat varmasti nähneet sen välirauhan keväänä Kinnusen Sähkökuvaamon ikkunassa. Sama kuva oli Topilla lompakossa. Hän ei ollut tullut nakanneeksi sitä pois samalla kertaa kun poltti Saaran Äänislinnasta lähettämän lottakuvan.

Harhakuvat Kettusen romantiikan aitoudesta rapisivat, kun mies avasi seuraavan kerran suunsa.

- Tässä käy, Haarala, niin, että Ilona putoaa listalta kokonaan, naulakauppias laski. - Muuten mennee aikataulu sekaisin.

Leskisen Paavon suupielessä käväisi aavistus hymystä. Ei se nyt tätä syvempi rakastuminen ollut kysymyksessä punakuoristen kirjeiden lähettäjättären kohdallakaan. Tyttö vain ohitti jonkun toisen.

- Vaikka sitten puolivälissä lomaa pistäytyisi toisena vapaapäivänä Ilonan luona, jos keksitään hyvä syy myöhästymiseen, Kettunen suunnitteli. - Vai otatko sinä Ilonan, Haarala?

Haaralan Heikin iso nenä näytti haistelevan tuulta niin kuin jahtikoiran kuono.

- Ei saakeli! Minä en rupija sekottamaan ennää koko aikataulua ylimääräisten naisten vuoksi. Voi tehdä tiukkaa

muutenki.

Joukko ympärillä nauraa räkätti.

- Kuhan pijätte varanna ettei kunto lopu kesken kiertueen, Seppälän Janne varoitteli.

Janne oli vaihtanut lomavuoronsa Leskisen Paavon kanssa.

»Minulle juuri sama, kun ei ole niitä heinätöitäkää. Käyn sitte ens kuun lopulla hillasa, jos tuo selekä kestää.»

Seppälän Janne oli pieni laiha räpäle, isopäinen ja isojalkainen. Kotirintamalla oli varmasti muutama tuhat paljon Jannea terveempääkin miestä lääkärin palveluksesta vapauttamina, mutta Janne ei juuri valittanut kuin unissaan. Märät syksyt ja keväät sillä olivat pahimpia, kun kosteus sai selkäkivut oikein jylläämään.

Janne veti louskutuksellaan Kettusen huomion puoleensa.

- Sinulta ne nyt sitte joutavatki ne lomajatsarit lainaksi, eikö niin?

Seppälä kirosi varmasti itseään. Mutta oli seinää vasten.

- Oot sinä nähäny tämän ruusukuorisen valokuvan, Kettunen vetosi. - Ei sinne nyt ihan millä tahansa linttanoilla marssita.

- Joo, mutta tuot ne takaisin kans, Janne muistutti. - Ainoat kunnon saappaat koko joukkuveessa.

- Kaksi miestä on jo niissä vihitty, Ylönen todisti pisamat naamalla pomppien. - Ja ensi kesänä sitten Leskisen Paavo, jos ei tuu jo tällä lomalla kiirettä.

- Totta helskutissa minä ne takaisin tuon, Kettunen mekasti. - En minä ole näitä Haaralalle ollut kysymäsäkää. Toiset nauroivat.

- Joo joo, Haarala motkotti. - Kyllä sitä jaksetaan.

Viime syksynä se oli palannut lomaltaan ilman selkäreppua, lomatodistus punaista täynnä. Hyvä kun oli saanut ison nokkansa säilytetyksi. Mutta Haaralaltahan ei

ollut vienyt monta päivää kun se oli besorgannut jostakin kaiken lomilla kadottamansa.

Kettusen sormi osoitti jo Paavaa.

- Ja me, Pate, vaihdetaan kenttäpuseroita.

- Minkä vuoksi, joku vastusti. - Sehän mennee lomille Paavo itteki.

Naulakauppias nauroi niin että sen suuret hampaat näkyivät kuin hevoselta.

- Ja mitä Paavo tekkee edustuspuserolla Hirsijärvellä? Hä? Se ei saa Esteriltä ennen vihilläkäyntiä kuitenkaa, niin että on ihan sama minkälaisissa kampeissa se sinne menee.

Leskisen Paavon morsiankin oli uskovainen tyttö. Ajatellessaan Esteriä Topi oli mielessään samaa mieltä Kettusen kanssa. Mutta ei olisi mennyt sanomaan sitä ääneen.

Paavokin punoitteli hiukan, vaikka sanoikin:

- Saathan sinä tämän. Niin ku oli puhekin.

Kettusella oli itsellään oikein diagonaalipussihousut. Ja ratsupaikat. Eikä se puolestaan pihdannut niitä, jos joku lomillemeniä halusi hienostella sen kampeissa.

- Lainaisit jumaliste Pernulta kesäpuseron ja rähinäremmin, niin tekis vieläki komijamman vaikutuksen, Ylönen vinoili.

Ei pystynyt Kettuseen.

- Ilman jäävillä on ylipäällikön vahvistama lupa kajehtimiseen, naulakauppias julisti höylisti.

- Haarala ainaki kärehtää viinojensa kansa ihan varmasti, Ylönen jurnutti. - Mennee molemmat natsatki.

Haaralan näyttävä tuulenhalkaisija kääntyi kohti Ylöstä.

- Niinhän sitä luulis.

Topi näki joukkueen varajohtajan liikahtavan.

- Minä sanon nyt etukätteen, että se on sitten ihan sun yksityinen keikkasi, Laurilan Jaakko muistutti.

Haarala hymyili vinosti.

- Sehän täsä on ollut periaatteena aina. Saalis jaetaan, mutta tuomijot ovat henkilökohtaisia.

Siihen ei ollut kenelläkään mitään sanottavaa. Totuushan se oli. Oli liian monimutkaista ruveta penkomaan siitä toisia puolia. Esimerkiksi sitä, että Haarala ja kumppanit itse jakoivat mielellään saalista eräänlaisina kymmenyksinä, joilla lunastivat toisten lojaliteetin keikoilleen. Kuka kävi kauppaa milläkin.

Haarala virnisti liennyttävästi.

- Ei ole, pojat, pelkoa käryämistä. Vanha on hoitanu asijansa.

Joku juoksi samasta suunnasta, josta heidän kirjurinsa oli äskettäin saapunut. Se oli pataljoonan esikunnan lähetti.

- Missä Pernu? mies kiljui.

- Eikö se ole omassa korsussaan! joku karjui vastaan. - Oli ainaki varttitunti sitten.

Lähetti ravasi lähemmäksi.

- Miksei se saatana vastaa puhelimeen? Eikä kukaan. Laurila tai joku muu pioneeri äkkiä adjutanttin luo!

Epäluulo paistoi joukkueen varajohtajan kasvoilta.

- Mitä siellä nyt on?

- Sittenpähän kuulet, lähetti huohotti. - Joku hällyytys kai.

- Ei nyt helevetissä, Kettunen vastusti.

- Lomallehan tästä ollaan lähössä, Karppisen Penttikin kuohahti tyrmistys kasvoillaan.

- Menkää nyt ainakin kuulemaan. Se on tuolla.

Puhelimessa.

- No voi saatana, Laurilan Jaakko kirosi. - Tuus, Pena, sinä mukkaan.

He toiset lähtivät seuraamaan pienemmällä vauhdilla. Levottomuus näkyi ainakin jokaisen lomillelähtijän kasvoilta.

- Eihän me millään ennätetä kottiin juhannusaatoksi, jos tähän vielä jotaki ylimääräistä tulee, Paavo huolestui. - Minun pitäis vielä varmistaa seki, että sementtijä on saatu varmasti tarpeeksi.

Kun he toiset tulivat pataljoonan esikuntakorsulle, sen pääovi oli auki. Sisältä kuului Laurilan Jaakon kiukkuinen ääni:

- Niin mutta miksi me?

Haarala ja Kettunen työnsivät ovea vielä enemmän selälleen ja kurkistivat sisälle.

Heillä oli täällä omassa tukikohdassaan melkoisen epäviralliset suhteet esikunnan isojenkin kihojen ja pioneerien kesken. Se johtui osittain pitkäaikaisesta paikallaanolosta ja toistensa tuntemisesta, mutta ennen kaikkea siitä, että pataljoonan esikuntarakennus oli pystytetty viime kesänä yhdessä eräänlaisena talkootyönä. Pataljoonankomentaja oli iskenyt silmänsä osittain vaurioituneeseen, autioksi jääneeseen karjalaistaloon, ja Pernu oli piirtänyt luonnoksen, jossa paikaltaan purettu talo vahvistettiin alaosastaan ylimääräisellä hirsikerralla ja maakerroksella kuin vanhat hatarat talot talvisin lumivallilla. Tähän kellariosaan kaivettiin suojat esikunnan lotille ja vahvistettiin ne välilattialla koko pirtin osuudelta.

Rakennustöihin ottivat talkoohengessä osaa kaikki tukikohdan asukkaat ja siinä jauhoutuivat viimeisetkin virallisuudet heistä.

Pataljoonan kirjuri näytti pirttiin kurkistelijoille merkin olla hiljaa, kun sakki työntyi peremmälle.

- Kyllä, herra majuri. Minulla on kartta edessäni, adjutantti puhui puhelimeen. - Minä odotan, herra majuri!

Adjutantti käänsi kuulokkeen mikrofonia ylös otsansa korkeudelle ja supisi Laurilalle ja Karppiselle:

- Me saadaan niistä kaikkein tuoreimmat tiedot kohta.

- Miksi helvetissä me? Laurila repesi. - Lomareppujaan pakkaavat miehet!

Adjutantti nosti luurin äänipäätä vieläkin ylemmäksi.

- Anttila tuli miehineen puoli kuuden aikaan tänä aamuna. Eivät olleet nukkuneet koko reissulla.

Anttila oli Jääkärijoukkueen johtaja. Ne olivat olleet useamman vuorokauden partioreissulla.

- Miksi ylleesä kukkaan täältä? Laurila kuohui. - Mitä helvetin hevosmiehiä ne ovat lähettäneet partijoon, ku niitä pittää toisten olla hajeskelemassa?

Adjutanttin naamalle nousi puna. Hän korjasi kiireesti puhelinkuulokkeen asentoa.

- Ei tietenkään, herra majuri. Totta kai...

Toisessa päässä yhteyttä huudettiin suoraa huutoa. Siellä oli ilmeisesti kuultu Laurilan sanat.

Mutta pioneerijoukkueen varajohtajakaan ei antanut periksi. Topi näki hienoisen punerruksen Jaakon kaljussa ja tiesi entuudestaan mitä se merkitsi.

- Sano sille majurille, kuka lieneeki, terveisijä vaan, että lissää pikkuisen kompassin ja kartan käytön koulutusta porukassaan, jos niillä Jääkärijoukkueen miehet eivät tiijä missä suunnassa on itä ja missä länsi.

Adjutantti oli kahden tulen välissä.

- Ole helvetissä hiljaa, se kuuluu tuonne, hän suhkaisi epätoivoa äänessään.

- Sen ku kuulee vaan, jos majurismiehelle pittää neuvoa sovankäynnin alkeita puhelimessa... Sano että lähettävät partijolleen salasanoman auringon seuraamisesta. Sitä kohti vaan aina illalla yheksän nurkilla...

- Ja aamulla päinvastaiseen suuntaan ku mistä se nousee, Karppisen Pentti höysti.

Adjutantti käänsi heille selkänsä.

- Kyllä lähtee, herra majuri, hän vakuutti hetken kuluttua. - Tunnin sisällä, herra majuri. Miehet ovat jo

odottamassa käskyä.

Adjutantti joutui kääntymään uudestaan ja kurottautumaan karttaa kohti.

- Herra majuri, toistan: ylittäneet omat linjat kolme vuorokautta sitten karttasanan Yläkoski ään kohdalta... Adjutantti kurkotteli kynä kädessään kohti karttaa samaan aikaan kun kirjuri pisteli ylös hänen ääneenlausumiaan tietoja... Tiedustelutehtävä Tuorusvaarassa... Kyllä näen, herra majuri... Ja tulitoimintaa pataljoonien kaistojen saumassa, teidän Kolmannen komppanian kohdalla...

Adjutantti kuunteli hetken puhumattomana. Ilmoitti sitten:

- Vänrikki Pernu, herra majuri. Pioneerijoukkueen johtaja... Kyllä on käynyt, herra majuri. Ja suurin osa pioneereista vielä Jääkärijoukkueenkin matkassa.

Adjutanttin ilme meni totiseksi. Ovelta kurkkiva Topi näki miten vaikeasti luutnantti nielaisi ennen kuin sanoi puhelimeen:

- Kyllä he ovat, herra majuri... Värit adjutanttin kasvoilla vaihtelivat kuin kameleontin selässä. - Kyllä sanon, herra majuri.

Pienen hiljaisuuden jälkeen, ilmeisesti puhekumppaninsa sanojen hiillostamana, adjutantti ilmoitti:

- Joukkueen varajohtaja, herra majuri.
- Sano reilusti nimi vaan, Jaska yllytti ja korotti ääntään.
- Kersantti Jaakko Laurila.

- Ja alikersantti Pentti Karppinen! tuli yhtä kovalla äänellä.

- Ja voit sanoa senki, että jos meiltä joutuvat miehet hukkaan jossakin tuolla puolella, niin me hajetaan ne sieltä itte eikä olla itkemässä naapureille! Jaakko kuulutti.

Se nyt ei ihan pitänyt paikkaansa. Kyllä täällä joutuivat kaikki turvautumaan toisiinsa aina silloin tällöin. Ja kai piti

voidakin turvautua. Ei kai täällä kukaan käynyt omaa privattisotaansa, yksinään.

Mutta heidän lomillelähtijöitten - entisten lomillelähtijöitten - sisimmässä kiehui. Pettymyksentunne oli sen verran voimakas, että se sai näköjään Laurilan Jaakonkin kiehahtamaan.

- Ei tarvitse, herra majuri.

Toisessa päässä lyötiin ilmeisesti kuuloke paikalleen. Adjutantti laski sen vasta hetken odotettuaan, varmisti että toisessa päässä ei päästy tulkitsemaan puhelun päättymistä miksiäkään mielenosoitukseksi.

Adjutantti katsoi heihin moittivasti. Väsymys ja kyllästymisen näkyi hänen kasvoiltaan.

- Yrittäkääpä arvata mitä naapuripataljoonan komentaja kysyi viimeisimmäksi!

- No?

Adjutantin katse kiersi Laurilan ja Karppisen lisäksi ovelta kurkkivan joukon.

- Hän varmisti, että tuliko tämä asia nyt hoidetuksi vai tarvitseeko hänen soittaa Kantolalle itselleen.

Kantola oli pataljoonan komentaja.

- Oisit sanonu, että soittelee vaan! Laurila kiihtyi. - Kantola nyt paskat piittaa jonkun Leppämäen narinoista.

Puna adjutanttin kasvoilla syveni.

- Minä en ole sanonut, että se oli Leppämäki.

- Kuka muu se ois voinu olla? Karppisen Pentti halveerasi. Hän ei väistynyt senttiäkään Laurilan vierestä. - Sahlström ei jumaliste kysele naapuripataljoonasta kersanttien nimijä, jos joutuu turvautumaan näihin pelastaakseen omien miestensä nahkan.

Sahlström oli pohjoisen puolella rintamavastuun kantavan kapean kiilan komentaja. Hänen joukkonsa muodostivat sekavan suomalais-saksalaisen saumakohdan tähän rintamien taifeeseen. Osa saksalaisten